

A Sopron, Templom utca 11. szám alatti barokk lakóház földszinti ajtajának felmérése

Survey of the ground floor door of the baroque residential building at 11 Templom Street, Sopron

Dr. TÁRKÁNYI Sándor¹, JANKÓ József Attila²

^{1,2}Soproni Egyetem Faipari Mérnöki és Kreatívipari Kar, 9400 Sopron, Bajcsy-Zsilinszky u. 4.,
tarkanyi.sandor@uni-sopron.hu, JanJo23@student.uni-sopron.hu, <https://fmk.uni-sopron.hu/kezdolap>

Abstract

The Baroque residential building at 11 Templom Street, Sopron, achieved its current appearance in the mid-18th century. The first survey of its street facade was conducted by students of the Budapest Royal Hungarian State Higher Building Industry School during the summer break of the 1926-27 academic year. The ground floor entrance door was thoroughly documented by József Attila Jankó, an MSc architecture student at the University of Sopron, during the fall semester of 2024-25. The exterior appearance of the door is more ornate than the interior side, as it could have been part of architectural representation during the Baroque era. Its wrought iron hinge and pull knob are exquisite, unique blacksmith work.

Keywords: residential building, Baroque, door, monument, sustainability

Kivonat

A Sopron, Templom utca 11. számú barokk lakóház a 18. század közepén nyerte el mai megjelenését. Utcai homlokzatának első felmérését a budapesti Magyar Királyi Állami Felső Építő Ipariskola növendékei végezték el az 1926-27 tanév nyári szünetében. Földszinti bejárati ajtaját a 2024-25 tanév őszi félévében részletesen dokumentálta a Soproni Egyetem építész MSc hallgatója, Jankó József Attila. A nyílászáró külső megjelenése díszesebb, mint a belső oldala, mivel ez a barokk korban az építészeti reprezentáció része lehetett. Kovácsoltvas pántja és húzógombja igényes egyedi kovácsmunka.

Kulcsszavak: lakóház, barokk, nyílászáró, műemlék, fenntarthatóság

1. A SOPRON, TEMPLOM UTCA 11. SZÁM ALATTI BAROKK LAKÓHÁZ RÖVID ÉPÍTÉS- ÉS TULAJDONLÁSTÖRTÉNETE

Az ingatlan első ismert birtokosa 1488-ból Hanns Steirer mészáros volt. Őt 1490-ben Görig Paumgartner, 1496-ban Oswald Schueler, 1504-ben Michel Käsler követte a tulajdonlásban [1]. 1523 és 1550 között Michael Schneller nevén volt az épület, akitől fia, Jacob Schneller örökölte azt [2]. Az 1565 és 1595 közötti időszakban Pápay Imre nemes és aranyműves birtokolta, 1598-tól házasság révén került Keller Menyhért tulajdonába, aki Pápay Imre legfiatalabb lányát, Margitot vette nőül [2]. 1615-től Ainfalt András nevén volt a ház, aki 1615. január 30-án megkérte a soproni tanácstól néhai Keller Menyhért lányának, Katalinnak a kezét [2]. Az 1622-es telekkönyvben Brunner György neve szerepelt, aki már 1597-ben városkapitányi tisztséget töltött be [2]. 1657-ben Natl János nemes, volt császári lovaskapitány birtokolta az ingatlant, 1663-ban pedig Natl György nemesé volt az épület [2].

1734-től 1778-ig a ház katonacsaládok birtokában állt (Prix, Wohlmuth, Schneider), majd 1779-ben Aszmann András kereskedő vásárolta meg az épületet Schneider Anna Máriától. 1828-ban Palló András ügyvéd vette meg a házat [3]. 1885-ben az ingatlan Seyring Adolfé, 1898-ban dr. Bergmann Frigyes és Etelka, 1920-ban Bergmann Vilmos, 1930-ban dr. Engel Alfréd orvos neve szerepelt a telekkönyvben [1].

A zártosorú, körülépített udvarú, egyemeletes barokk lakóház öttengelyes utcai homlokzatát egyszerű főpárkány zárja le. Kőkeretes ablakainak egyenes szemöldökpárkánya alatt faragott volutás dísz látható. A

földszint harmadik (középső) tengelyében toszkán felpilléreken nyugvó köríves kapukeret áll, fölötté az emeleten ikerablakkal. Kapualja keresztboltozatos, lépcsőházában apácarácsos vasajtó található [3].

1. ábra. A Sopron, Templom utca 11. számú barokk lakóház utcai homlokzata a kép bal oldalán, 1936-ban [6]

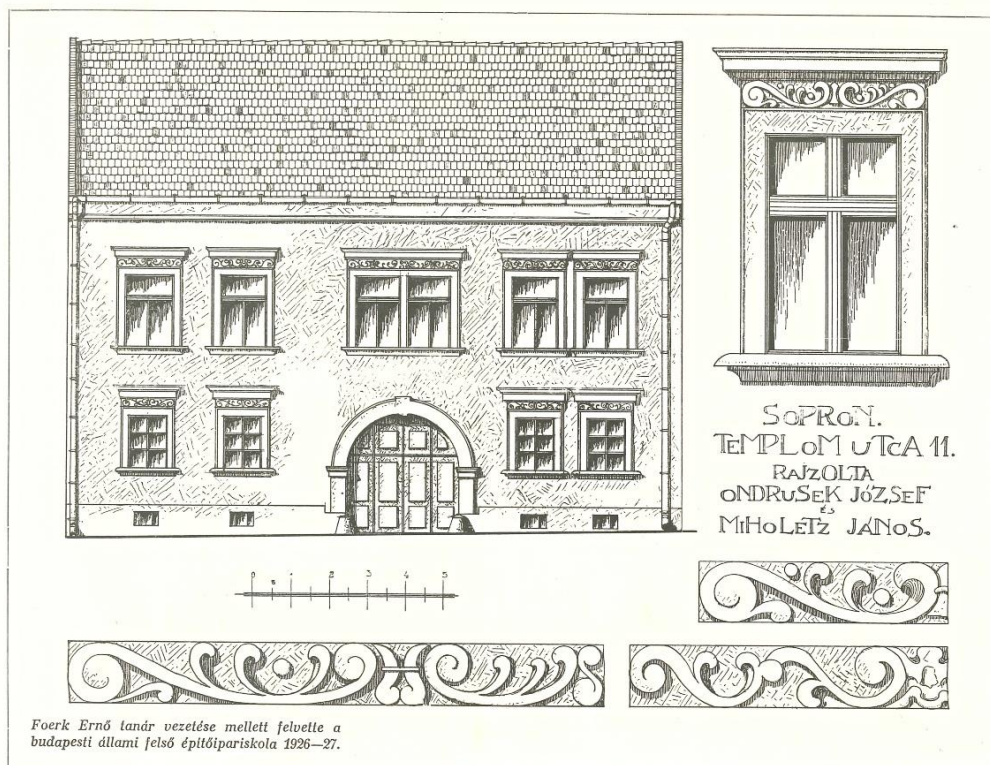
2. AZ ÉPÜLET UTCAI HOMLOKZATÁNAK DOKUMENTÁLÁSA AZ 1926-27 ÉVEKBEN

A budapesti Magyar Királyi Állami Felső Építő Ipariskola az 1912 és 1942 közötti időszakban tizenkét füzetben publikálta a növendékei által, a nyári szünidőkben felmért épületek rajzait. A felméréseket vezető építész, tanár, Foerk Ernő az első megjelent füzet bevezetőjében így fogalmazott: „Mert ez a felvételi gyűjtemény tisztán növendékek munkája, növendékek mérték, növendékek figyelték és tanulmányozták a helyszínén és növendékek vetették papírra a látottakat és tapasztaltakat. A tanárnak csak az a szerepe lehetett, hogy vezessen, irányítson, és figyelmeztessen, a felrakásokban pedig útbaigazítást adjon az önállóan látottak rögzítésére”.

Az első füzet „Erdélyi templomerődök” címmel 1912-ben készült el, a „Márkusfalva” című füzet 1913-ban, a „Szepességi műemlékek” 1914-ben került publikálásra. „A régi Buda és Pest polgári lakóházai I. és II.” füzetek 1915-ben és 1916-ban jelentek meg. 1917-ben vették fel a „Török emlékek Magyarországon” című füzet ábráit, majd „A magyar falu” épített örökségének számbavétele következett az 1918 és 1925 közötti időszakban [4].

A sorozat következő három füzete Sopron műemlékeit vette sorra. Az első (a sorozat VIII. kiadványa), „Sopron barokk lakóházai” 1926-27-ben, a második (a széria IX. eleme), „Sopron város műemlékei” 1928-29-ben, a harmadik (a X. kötet), „Sopron város építészeti műemlékei” 1936-37-ben jelent meg. A soproni trilógiát a „Győr műemlékei” (1939-40) követte, az utolsó kiadvány pedig a „Kolozsvári műemlékek”-et vette számba, az 1941-42-es években.

A vizsgált épület homlokzatának és kő faragványainak részletrajzát tartalmazó tervlap az 1926-27-es tanév nyári szünidejének felvételei között szerepelt, melyet Ondrusek József és Miholetz János növendékek mérték fel és rajzoltak meg [lásd az 2. ábrán.]. A hallgatói munka aprólékosan megrajzolta a homlokzatot, a tető cserépfedését, az ablakszemöldökök alatti faragott volutás díszeket. Azonban ezen a rajzon az ablak kőszerkezetében illusztrált fa nyílászáró nem követi a homlokzaton ábrázolt mintát, amely így nehezen értelmezhető és nem felelt meg a valóságnak. A földszinti, hatosztatú, ki-be nyíló, pallótokos ablakok vagy az emeleti, hasonló szerkezetű, de háromosztatú nyílászárók helyett a rajzolók egy olyan ábrázolást készítettek, amely azt sugallja, mintha a nyílások osztásai kőből lennének kifaragva.

14

2. ábra. A Sopron, Templom utca 11. számú barokk lakóház homlokzatának és kőfaragványainak 1926-27-es felmérési rajza [4]

Habár a szünidei felvételek rajzain számos fából készült ablak és kapu szerkezetét, részleteit a növendékek a fenti példánál jóval pontosabban ábrázolták, a dokumentáció áttanulmányozását követően megállapítható, hogy a belső ajtók, nyílászárók nem szerepeltek a felmérési tervlapokon. A készítők figyelme jellemzően a külső homlokzati megjelenésre, az alaprajzi elrendezésre, a jellegzetes kőfaragványok és a kovácsoltvas záruk, vasalatok, rácsozatok ábrázolására fókuszált.

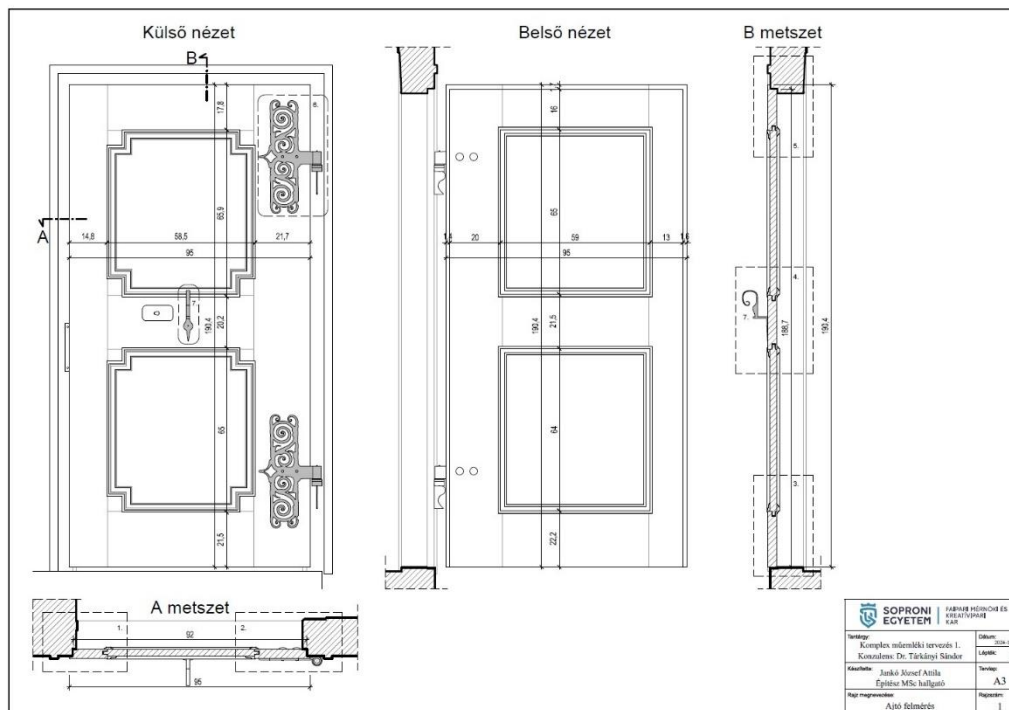
3. A FÖLDSZINTI BAROKK AJTÓ FELMÉRÉSE

Magyarországon a kulturális örökség védelmével kapcsolatos szabályokról szóló 68/2018 (IV. 9.) Korm. rendelet (a továbbiakban: Övr.) szabályozza a műemlék épületek felújításának örökségvédelmi engedélyezési folyamatát, a benyújtandó dokumentációk tartalmát [5]. Az örökségvédelmi engedélyezési dokumentáció kötelező mellékletét képezi az értékleltár, valamint az építéstörténeti tudományos dokumentáció, melynek tartalmát az Övr. 3. melléklet 2. és 3. fejezete részletezi. Az értékleltár a védett műemléki értékeket tartalmazó helyiségek adatlapjait is tartalmazza, melyben a készítők az épülettartozékokat szintén leírják, datálják, illetve fotókkal dokumentálják. Fentiek alapján napjaink műemlékhelyreállító gyakorlatában az eredeti, történeti nyílászárók dokumentálása, megőrzése ugyanolyan fontos elem, mint a homlokzati megjelenés megőrzése.

A budapesti Magyar Királyi Állami Felső Építő Ipariskola hagyományát követve a Soproni Egyetem MSc építész (műemlékvédelem és rekonstrukció szakirányú) hallgatóival 2022-től soproni barokk ajtók felmérését kezdtük el. Jelen írás a bemutatott barokk lakóház földszinti ajtajának felmérési rajzait ismerteti. A barokk ajtó a földszinten, a kapualjból jobbra nyíló lépcsőházból közelíthető meg, tulajdonképpen az utcai traktus jobb oldali, kétablakos boltozatos szobájának a bejárati ajtaja.

A 2024/2025 tanév őszi szemeszterében készült dokumentáció a nyílászáró alaprajzát, metszetét, két nézeti rajzát, csomóponti részleteit, illetve vasalatainak nézeti ábrázolásait tartalmazta. A soproni barokk ajtók jellemző szerkesztési módja, hogy keretes kialakításúak, egy középső osztással, két tömör betéttel. Példánkban a belső keret szélesebb, mint a külső, hogy a nagyméretű pánt elférjen. A közel négyzet formájú, tömör

betéteket profilos szögező lécekkel rögzítették a kerethez. Az ajtólapot tartó pántok díszesebb, kovácsoltvas szerkezetek, zárásukat jellemzően dobozzárral oldották meg. A feltehetően vörösfenyőből készült ajtólap külső megjelenése dekoratívabb, mint a belső oldala. Ez a díszítettség megjelenik a betétek eltérő formájában, valamint a kovácsoltvas pánt nívós kiképzésében is. Az ajtólap behúzását a középső keresztosztóba épített „húzógomb” biztosította.

3. ábra. A földszinti barokk ajtó rajza (Jankó József Attila felmérése)

4. ÖSSZEGZÉS

A Sopron, Templom utca 11. számú, barokk lakóház tulajdonosai 1488 óta név szerint ismertek. Az épület a 18. században nyerte el mai külső megjelenését, fertőrákosi kőből faragott ablakszemöldökei alatti, faragott volutás díszei napjainkig megmaradtak. Utcai homlokzatát a budapesti Magyar Királyi Állami Felső Építő Ipariskola két növendéke az 1926-27-es tanév nyári szünidejében mérte fel.

A Soproni Egyetem építész MSc hallgatói 2022-től kezdték el felmérni a történelmi belváros barokk belső nyílászáróit. A tanulmányban bemutatott, tömör keretbetétes ajtó külső megjelenése jóval díszesebb a belső oldalánál, kovácsoltvas pántja igényes egyedi kovácsmunka. A földszinti ajtó a barokk építészeti reprezentáció része lehetett, nem csupán formája, hanem költséges kivitele miatt is.

IRODALMI HIVATKOZÁSOK

- [1] Dávid F. – Goda K. – Thirring G. *Sopron belvárosának házai és háztulajdonosai 1488-1939*. Győr-Moson-Sopron Megye Soproni Levéltára, Sopron, 2008, 210-211.
- [2] Házi J. *Soproni polgárcsaládok 1535-1848*. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1982, 814, 55, 220, 19, 181, 697.
- [3] Csatai E. – Dercsényi D. *Sopron és környéke műemlékei*. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1956, 281.
- [4] *A Magyar Királyi Állami Felső Építő Ipariskola Szünidei Felvételei 1912-1942*. Reprint kiadás, Terc Kft., Budapest, 2002, VIII. füzet, 14. tábla.
- [5] <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1800068.kor>, (Utolsó letöltés: 2025. 05. 11.).
- [6] Fortepan / Kozma Endre, <https://fortepan.hu/hu/photos/?id=118045> (Utolsó letöltés: 2025. 05. 11.).